

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/ Issue 12 (Eylül/ September 2023), s. 1303-1317.
|| Geliş Tarihi-Received: 29.08.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 18.09.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1351855

Türkiye ve İran 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet

Gender in Türkiye and Iran 4th- Grade Social Studies Textbooks

Yakup SUBAŞI*

Öz

Ders kitapları, resmî ideolojilerin somut ve geniş bir alanda değerlendirilmesini mümkün kılar. Ders kitapları arasında sahip olduğu içeriğinden dolayı kimlik ve kişilik belirlemesiyle ön plana çıkan Sosyal Bilgiler Ders kitabı resmî ideolojinin en iyi anlaşılacağı ders kitaplarından biridir. Resmî ideolojinin oluşturmak veya devam ettirmek istediği toplumsal cinsiyet rollerini ders kitapları aracılığıyla tespit etmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı Türkiye ve İran ders kitaplarındaki görsellerde toplumsal cinsiyet durumunu ortaya koymaktır. Bu amaç ile iki ülkede devlete ait resmî okullarda okutulan güncel 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında kullanılan görseller incelenmiştir. Nitel araştırma gelenekleri ile yapılan çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Doküman incelemesiyle elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bulgular, kadın ve erkek figürünün, (1) gösterilme sıklığı, (2) gösterildiği meslekler ve (3) eylemler olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre, Türkiye ve İran ders kitaplarındaki görsellerde erkek figürünün, gösterilme yoğunluğu, gösterildiği meslek ve eylemler açısından kadın figüründen daha fazla temsil edildiği diğer bir ifade ile geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Her iki kitapta erkek lehine ortaya çıkan sonuçlar ile beraber ders kitaplarında geleneksel aile özelliklerinin yanında modern aile özelliklerine de yer verildiği, toplumda erkeklere atfedilen bazı meslekler ile kadınların da gösterildiği, toplumda kadınlara atfedilen bazı eylemler ile erkeklerin de temsil edildiği saptanmıştır. Çalışmada kitaplardaki görsellerde ortaya çıkan bu değişimlerin kitaplardaki metinler açısından nasıl olduğunun araştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, kadın, kadın imajı, Sosyal Bilgiler Ders kitapları.

Abstract

Textbooks make it possible to evaluate official ideologies in a tangible and wide area. Among textbooks, the social studies textbook, which stands out with its identity and personality determination due to its content, is one of the textbooks in which official ideology can be best understood. It is possible to identify the gender roles that the official ideology wants to create or maintain through sourcebooks. The aim of this study is to reveal the gender status of the visuals in the textbooks of Türkiye and Iran. For this purpose, the visuals used in the current 4th-grade social studies textbooks taught in state-owned public schools in both countries were analyzed. In the study conducted with qualitative research traditions, data were obtained by document analysis method. The data obtained through document analysis were analyzed by

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Gölpazarı MYO, Sosyal Hizmetler Bölümü, Bilecik/Türkiye, e-posta: subasiyakup02@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0070-3112.

content analysis. The findings were grouped under three categories: (1) the frequency with which male and female figures are shown, (2) the occupations in which they are shown, and (3) the actions they take. According to the results of the study, it was concluded that the male figure was represented more than the female figure in the visuals in the Türkiye and Iranian textbooks in terms of frequency of representation, occupations and actions. Along with the results in favor of men in both textbooks, it has been determined that the textbooks include modern family characteristics as well as traditional family characteristics, some professions attributed to men in society are shown in women, and some actions attributed to women in society are represented in men. It is recommended to investigate how these changes in the visuals in the books are in terms of the texts in the books.

Keywords: Gender, women, woman image, social studies textbooks.

Giriş

Her toplumun kadın ve erkek cinsiyetlerine yaklaşımı, yetiştirme tarzı, onlara yüklenen bireysel ve toplumsal görevler, onlarla ilgili algısı; kendi güvenlik, beslenme, üretim ihtiyaçları ile inanç, örf ve âdetleri doğrultusunda kalıplaşmıştır. Zaman içinde kökleşen bu uygulamalar, töre veya kanun haline gelerek toplumların gündelik yaşamlarına, dillerine, sanatlarına, müziklerine, tutum ve davranışlarına yansımıştır (Erbay, 2019, s. 3). Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan öte, kültürel, toplumsal ve psikolojik farklılıklara bakmaktadır. Kadın ve erkeğin toplumsal ve kültürel olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eden bu kavram, toplumun kişiyi cinsiyetine göre nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve ondan nasıl davranışlar beklediği ile ilgili bir kod sunmaktadır. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet olgusu, toplum içindeki bireyi ve bu bireyin toplumla olan ilişkisini doğrudan etkilemektedir (Seçgin, 2012, s. 2).

Okul, toplumunun sosyalleşmesinde önde gelen kurumlar arasındadır. Okul ortamlarında, bireyler sosyal kimliklerini birbirlerine ve kurumlara göre anlamlandırır (Gürel ve Çetin, 2018; Freeman ve McElhinny, 1996, Sönmez ve Dikmenli, 2021'den). Ülkeler ideolojilerini okullar aracılığıyla gelecek nesillere aktararak toplumsal düzen oluşturma ve oluşturulan düzeni devam ettirme amacındadır (Gürel, 2022; Gürel ve Çetin, 2019; Kolaç, 2009). Ülkelerin öğretim programları ile hedefledikleri toplumsal düzenin devam ettirilmesi işlevi, bazen yazılı olarak belirleneceği gibi genellikle gizli (örtük) olarak yapılmaktadır (İnal, 2004). Okullardaki eğitim-öğretim ile öğrencilere toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılar açık veya gizli şekilde aktarılır ve öğrencilerden toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranış geliştirmeleri beklenir (Tan, 2000, Asan, 2010'dan).

Eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkisine yönelik araştırmaların bir bölümü, cinsiyetlere göre ayrışımın en önemli alanı olan eğitimin içeriğine, yani ders kitaplarında bulunan bilginin niteliğine odaklanmaktadır (Esen ve Bağlı, 2002). Eğitim-öğretimin bütün aşamalarında olduğu gibi özellikle ilkökul çağındaki çocukların toplumsal konumlarını belirlemede ders kitapları önemli bir araç işlevi görmektedir (Gümüsoğlu, 2016).

Ders kitaplarında anlamı oluşturan ve çocukların hayal dünyasını geliştiren önemli öğelerden biri de görsellerdir. Ders kitaplarındaki görseller çocukların düşünce dünyasının oluşmasında oldukça etkilidir. Bundan dolayı, ders kitaplarında yer alacak görseller de metinler kadar özenle hazırlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet konusu da kitaplardaki görsellerin hazırlanmasında dikkat edilecek hususlardan biridir. Bu bağlamda ders kitapları incelenirken metinler kadar görsellerin de itina ile ele alınması gerekir (Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014, s. 2077).

Çocukların toplumdaki yerlerini belirleyen dersler arasında Sosyal Bilgiler Dersi, birçok ülkenin öğretim programında önemli bir konuma sahiptir (Öztürk ve Devenci, 2011, s. 35-37). Sosyal Bilgiler Dersi ve bu dersin kitapları, sahip oldukları söylem ve görsel öğelerle öğrencilerin topluma, bireye ve çevreye yönelik bakış açılarının oluşmasında etkili olan temel eğitim basamağının önemli ders materyallerindedirler. Bundan dolayı toplum içinde yer alacak çocuk bireylerin nitelikli bir şekilde yetiştirilmesinde, cinsiyet rol eşitliğinin öğretilmesinde, konuya yönelik eşitlikçi bir bakış açısının oluşturulmasında Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının önemi azımsanamaz (Karaboğa, 2020, s. 4849).

Kadının tarihteki öneminden bahsedildiği üzere, onun toplumda vazgeçilemez bir unsur olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kadının toplumdaki konumu bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç öncelikle ailede ve daha sonra eğitim kurumlarında gerçekleşmektedir. Bireylerin yaşamlarının en önemli sürecini oluşturan eğitim kurumlarında kadın imajının ne şekilde yer aldığı önem arz etmektedir. Özellikle duyarlı bireyler yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler, kadının önemini ortaya koymak için önemli ve toplumsal içerikli bir derstir. Bu anlamda hem toplumu etkilediği hem de toplumdaki etkilenen bu dersin öğretim programı, kadın imajını şekillendirmesinde son derece önem taşımaktadır. Nitekim bugünün çocukları, geleceğin yetişkinleri olmasından dolayı öğretim programlarına nitelik açısından önem verilmelidir.

Toplumun asli ve vazgeçilmez doğal üyesi olan kadının toplumdaki konumu bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır. Bu görev evvela ailede başlar ve sonra eğitim kurumları vasıtasıyla devam eder. Öğrencilerin kişiliklerinin oluşmasında en önemli süreci oluşturan eğitim kurumlarında kadın imajının ne şekilde yer aldığı önem arz etmektedir. Bilhassa duyarlı nesiller yetiştirmeyi hedefleyen Sosyal Bilgiler Dersi, kadının önemini ortaya koymak için önemli ve toplumsal içerikli bir derstir. Sosyal Bilgiler Dersi hem toplumu etkilemekte hem de toplumdaki etkilenmektedir (Tatan, Demir ve Oğuz-Haçat, 2020, s. 71).

Burada nazara verilen tüm hususlar bir bütün olarak düşünüldüğünde eğitim-öğretim faaliyetlerinde önemli bir yeri olan ders kitapları ve bilhassa Sosyal Bilgiler Ders kitapları, çocukların sosyalleşme sürecinde kritik bir rol oynama potansiyeline sahip ve bundan da önemlisi resmî ideolojinin somut ve geniş bir alanda değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Subaşı, 2023, s. 4). Okul dönemleri düşünüldüğünde gelişim ve öğrenme açısından en kritik dönemler ilk dönemlerdir (Vardi ve Demiriz, 2021; Senemoğlu, 2013). Eğitim-öğretimde anaokulu ve ilkököl dönemi (4-10) dışı bağımlı dönemlerdir. Bu kademedeki çocuklar, ahlaki yargılarının oluşumunda başkalarına bağlıdır. Bu dönemde çocuklar sorgulayıp eleştirmeden yetişkinlerin ortaya koyduğu kuralları kabul ederler. Bu dönemdeki çocukların eylemleri, yetişkinlerin doğru ve yanlış yüklediği anlama göre şekilleneceği için yetişkinlerin yönlendirmesi son derece önemlidir (Jersild, 1976). Öğrencilerin tutumlarının oluşmasında en etkili derslerden biri olan Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada Türkiye ve İran Sosyal Bilgiler Ders kitapları ele alınmıştır.

Bu bağlamda toplumsal cinsiyet açısından farklı ülkelerin ders kitaplarının incelenmesi ve ülkeler arasında karşılaştırmaların yapılması, kitaplarda var olan avantajlı ve dezavantajlı durumların daha doğru anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bu karşılaştırmalarda ders kitaplarında karşılaşılan problemlerin çözümünde farklı alternatifler sunulabilir. Karşılaştırma aynı zamanda devlet rejimlerinin toplumsal cinsiyete yaklaşımını da ortaya koyabilmektedir. Türkiye ve İran gibi ortak geçmişleri çok eskiye dayanan, coğrafi ve tarihi unsurların sunduğu bağlar sayesinde birbirleriyle sürekli kültürel, siyasi, ekonomik ve güvenlik etkileşimi içerisinde olan iki devletin (iki milletin) ders kitaplarında birçok ortak noktanın bulunması olağandır. Özellikle

toplumsal cinsiyet gibi tamamen ülkenin tarihi, inancı, kültürü ve töresinden kaynaklanan bir alanda, bu özellikleri ortak geçmişe dayanan iki ülkenin ders kitaplarında konunun ele alınması oldukça zengin bir veri sunabilir. Tüm bu hususlar bu çalışmayı yapmaya teşvik etmiştir. Bu çalışmanın problem cümlesi; "Türkiye ve İran Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi nasıldır?" şeklindedir.

Yöntem

Türkiye Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarındaki görsellerde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıtıldığının tespit edilmeye çalışıldığı bu çalışma nitel araştırma yöntemlerine göre yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008) nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya koyulmasına yönelik nitel adımların izlendiği araştırma olarak tanımlamaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Türkiye ve İran'da resmî devlet okullarında okutulan 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitapları oluşturmaktadır. Her iki ülkenin ders kitaplarına ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

- Tüysüz, S. (2022). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı. Tuna matbaacılık. Ankara
- İran Eğitim Bakanlığı: Eğitim Araştırmaları ve Planlama Dairesi (2022 (1401)). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı (mutaalatı içtimaiye). Offset Şirketi Matbaası. Tahran

Verilerin Toplanması ve analizi

Çalışmanın verilerini yukarıda künyesi verilen Türkiye ve İran'da devlete bağlı resmî okullarda okutulan 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında kullanılan görseller oluşturmaktadır. Öncelikle iki ülkenin ders kitapları temin edilmiştir. Türkiye ders kitabı, kitabın ders kitabı olarak okutulduğu bir devlet okulundan temin edilmiş ve aynı zamanda EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden online pdf'si temin edilmiştir. İran ders kitapları bakanlıkça yetkilendirilmiş satıcılar tarafından satılmakta ve internet ortamında yayınlanmaktadır. Bu çalışmada kullanılan 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Tahran'da (İran) resmî ders kitabı satışı yapan yetkili satıcıdan temin edilmiştir. Her iki ülke ders kitaplarında bulunan kurucu liderlerin (Atatürk ve Humeyni) görselleri incelemeye dahil edilmemiştir.

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi ile Türkiye ve İran 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarından elde edilen veriler Özgür ve Şimşek'in (2023), Demirel (2010), Saydam (2019) ve Aşçı'nın (2020) çalışmalarına dayanarak oluşturdukları kategorilere göre içerik analizleri yapılmıştır. Kategorilerin kullanımı için yazarlardan gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada kullanılan Özgür ve Şimşek'in (2023) geliştirdikleri kategoriler aşağıda verildiği gibidir;

1. Kadın ve erkek figürlerin gösterilme sıklığı.
2. Kadın ve erkek figürlerin meslekleri.
3. Kadın ve erkek figürlerin gösterildikleri uğraş ve eylemler.

Bu kategoriler altında toplanan veriler tablolara dönüştürülerek bulgular kısmında verilmiştir.

Bulgu ve Yorum

Bu başlık altında Türkiye ve İran 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında yer alan görsellerdeki toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıtıldığını tespit etmek için yapılan içerik analizlerinde ortaya çıkan kategorilere ilişkin bulguların sunumu ele alınmıştır. Bulgular 3 kategori altında ele alınmıştır.

1. Kadın ve erkek figürlerin gösterilme sıklığı.

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik ortaya çıkan sonuçlar yüzdeleri ile beraber aşağıda tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Kadın ve erkek figürlerin gösterilme sıklığı.

Ülke	Kadın		Erkek		Toplam
	f	%	f	%	
Türkiye	98	39	152	61	250
İran	43	27	118	73	161

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 98 defa gösterilmişken erkekler ise 152 defa gösterilmiştir. Erkekler kadınlardan %22 daha fazla gösterilmiştir. İran 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 43 defa gösterilmişken erkekler ise 118 defa gösterilmiştir. İran ders kitabında da erkekler kadınlardan %46 daha fazla gösterilmiştir. Bu bağlamda her iki ülkenin ders kitabında erkekler daha fazla gösterilmiştir.

2. Kadın ve erkek figürlerin meslekleri

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik ortaya çıkan sonuçlar aşağıda tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Kadın ve erkek figürlerin meslekleri

Ülkeler	Kadınlara atfedilen meslekler	Erkeklere atfedilen meslekler
Türkiye	Terzi (4), öğretmen (2), tarım işçisi (2), çağrı merkezi müşteri temsilcisi (2), sağlık personeli (1), temizlikçi (1), kamu personeli (1), kasiyer (1), fabrika işçisi (2)	Mucit (9), sporcu (7), asker (5), otomotiv montajcısı (4) mobilyacı (3), balıkçı (3), kamu personeli (3), fabrika işçisi (2), tarım işçisi (2), ürün tasarımcısı (1), gazeteci (1), polis (1), öğretmen (1), mühendis (1), teknik personel (1) çağrı merkezi müşteri temsilcisi (1), maden işçisi (1), yönetici (1)
İran	Öğretmen (1), coğrafyacı (1), tarım işçisi (1), arkeolog (1)	Asker (5), arkeolog (4), yönetici (2), çiftçi (2), müzeci (1), terzi (1), alım-satımcı (1), tarihçi (1), imam (1), aşçı (1), çoban (1)

Tablo 2 incelendiğinde Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 9 farklı meslek ile toplamda 16 defa gösterilmişken erkekler 18 farklı meslek ile toplamda 47 defa gösterilmiştir. İran 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 4 farklı meslekte toplamda 4 defa gösterilmişken erkekler 11 farklı meslekte toplamda 20 defa gösterilmiştir.

Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınların en çok eşleştirildiği meslekler terzi (4), öğretmen (2), tarım işçisi (2) ve çağrı merkezi müşteri temsilcisi (2) şeklindedir.

Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında erkeklerin en çok eşleştirildiği meslekler sırasıyla; Mucit (9), sporcu (7), asker (5) otomotiv montajcısı (4) şeklindedir.

Görsel 5.6: İzmir, sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu bir ilimizdir.

Resim 1: Türkiye ders kitabında kadının en fazla eşleştirildiği terzi ve erkeğin en fazla eşleştirildiği mesleklerden biri olan otomotiv montajcısına örnek. (Tüysüz, 2022, s. 130).

Türkiye ders kitabında kadınların temsil edildiği mesleklerden terzi, sağlık personeli, temizlikçi ve kasiyer ile erkekler eşleştirilmemiştir. Erkeklerin de eşleştirildiği mesleklerden mucit, sporculuk, asker, otomotiv montajcısı, mobilyacı, balıkçı, ürün tasarımcısı, gazeteci, polis, mühendis, teknik personel, yönetici ve maden işçisi ile kadınlar temsil edilmemiştir.

İran Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar eşleştikleri bütün meslekler ile birer defa gösterilmiştir. Kitapta, arkeolog hariç diğer 3 meslek ile sadece kadınlar eşleştirilmiştir.

Resim 2: İran ders kitabında kadınların en fazla eşleştirildikleri öğretmen mesleğine örnek. (İran Eğitim Bakanlığı, 2022, s. 5).

İran ders kitabında erkekler en çok sırasıyla askerlik (5), arkeolog (4), yönetici (2) ve çiftçi (2) meslekleri ile temsil edilmiştir. Erkeklerin temsil edildiği 11 farklı meslekten sadece biri ile kadınlar da temsil edilmiştir.

3. Kadın ve erkek figürlerin gösterildikleri eylemler.

Araştırmanın üçüncü alt problemine yönelik ortaya çıkan sonuçlar aşağıda tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Kadın ve erkek figürlerin gösterildikleri eylemler.

Ülke	Kadınların içinde bulunduğu eylemler	Erkeklerin içinde bulunduğu eylemler
Türkiye	Poz vermek (41), kutlama yapmak (8), yürümek (6), sırada beklemek (6), alışveriş yapmak (4), mülakat vermek (4), dikiş yapmak (3), bayramlaşmak (2), yemek yemek (2), ev işi yapmak (2), açılışa katılmak (2), selamlaşmak (2), savaştirmek (2), telefonda görüşmek (2), dağıtım yapmak (1), fındık toplamak (1), domates toplamak (1), elbise katlamak (1), çocukla ilgilenmek (1), satış yapmak (1), ders anlatmak (1), ziyaret etmek (1), MR çekmek (1), servis yapmak (1), törene katılmak (1)	Poz vermek (54), açılışa katılmak (15), izlemek (13), kutlama yapmak (8), spor yapmak (8), oyun oynamak (4), uçmak (3), dağıtım yapmak (3), hakemlik yapmak (3), sohbet etmek (3), mobilya yapmak (3), balık yakalamak (3), güvenliği sağlamak (2), telefon görüşmesi yapmak (2), çocukla ilgilenmek (2), yemek yemek (2), maden ocağında çalışmak (1), fındık toplamak (1), fabrikada çalışmak (1), alışveriş yapmak (1), hesap yapmak (1), törene katılmak (1), yazı yazmak (1), tarla sulamak (1), ders anlatmak (1), oturmak (1), harita incelemek (1), fotoğraf çekmek (1), nesneyi incelemek (1), bayramlaşmak (1), müzik enstrümanı çalmak (1), selamlaşmak (1)
İran	Müze gezmek (6), ekip-biçmek (5), kazı yapmak (3), köy işi yapmak (3), alışveriş yapmak (3), ziyaret etmek (3), hasta olmak (2), piknik yapmak (2), etkinliğe katılmak (2), durakta beklemek (2), rehberlik yapmak (1), bankamatikte işlem yapmak (1), düşünmek (1), konuşmak (1), sohbet etmek (1), göç etmek (1), ikram almak (1), misafir ağırlamak (1), törene katılmak (1)	Törene katılmak (23), müze gezmek (13), inşaat işi yapmak (12), savaştirmek (10), göç etmek (6), ticaret yapmak (5), eşya taşımak (4), sohbet etmek (4), piknik yapmak (3), ekip biçmek (3), kazı yapmak (3), etkinliğe katılmak (2), sokağı süslemek (2), poz vermek (2), bilgi vermek (2), tarlada çalışmak (2) köy işi yapmak (2), ikram etmek (1), yürümek (1), izlemek (1), gürültüden rahatsız olmak (1), hatalı işleme maruz kalmak (1), namaz kılmak (1), camiye gitmek (1), birilerini/bir şeyi beklemek (1), dikim yapmak (1), bankamatikte işlem yapmak (1), telefon ile görüşmek (1), durakta beklemek (1), çocukla ilgilenmek (1), çöp atmak (1), düşünmek (1), harita incelemek (1), yazı yazmak (1), rehberlik yapmak (1), ekme yapmak (1)

Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 25, erkeler ise 32 farklı eylem içerisinde gösterilmiştir. İran Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 19, erkekler ise 36 farklı eylem içerisinde gösterilmiştir.

Türkiye ders kitabında kadınlar sırasıyla en çok poz vermek (41), kutlama yapmak (8), yürümek (6), sırada beklemek (6) ve alışveriş yapmak (4) eylemleri ile eşleştirilmiştir. Erkeklerde sırasıyla en çok poz vermek (54), açılışa katılmak (15), izlemek (13), kutlama yapmak (8) ve spor yapmak (8) eylemleri ile eşleştirilmiştir. Türkiye ders kitabında poz vermek eylemi kadın ve erkeklerin (41/54) en çok içerisinde gösterildiği eylem olmuştur. Türkiye ders kitabında kutlama yapmak (8/8) eylemi de kadın ve erkeğin en fazla eşleştirildikleri ilk 5 eylemden biri olmuştur.

Resim 3: Türkiye ders kitabında kadın ve erkeğin en fazla eşleştirildikleri poz vermek eylemine örnek (Tüysüz, 2022, s. 33).

İran Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar sırasıyla en fazla müze gezmek (6), ekip-biçmek (5), kazı yapmak (3), köy işi yapmak (3), alış-veriş yapmak (3) ve ziyaret etmek (3) eylemleri ile gösterilmiştir. Erkeklerde sırasıyla en fazla törene katılmak (23), müze gezmek (13), inşaat işi yapmak (12), savaşmak (10), göç etmek (6) ve ticaret yapmak (5) eylemleri ile gösterilmiştir. İran ders kitabında kadın ve erkeğin en fazla gösterildiği ilk 5 eylem içerisinde sadece müze gezmek (6/13) eylemi ortak gösterildikleri eylemlerden olmuştur.

Resim 4: İran ders kitabında kadın ve erkeğin en fazla eşleştirildikleri eylemlerden müze gezmek eylemine örnek. (İran Eğitim Bakanlığı, 2022, s. 48).

Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde Türkiye ve İran 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında kullanılan kadın görsellerinde toplumsal cinsiyet rollerinin yansıtılma durumları hakkında ortaya çıkan bulgular tartışılmış ve bazı sonuçlar ortaya koyulmuştur.

Türkiye ve İran 4. Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında kullanılan görsellerde erkekler kadınlardan çok daha fazla sıklıkta gösterilmiştir (Türkiye: kadın, 98, erkek 152; İran kadın, 43, erkek 118).

Literatüre bakıldığında mevcut çalışmayı teyit eder şekilde her iki ülke ders kitaplarında kullanılan erkek görsellerinin kadınlardan daha fazla olduğunu ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır (Türkiye ders kitapları için; Dündar, 2021; Karaboğa, 2020; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; İran ders kitapları için; Abbas-Nejad-Konjin, 2012; Azad, 2020; Divangahi, 2020; Karami, 2020; Lee ve Mahmoudi-Gahrouei, 2020; Paivandi, 2008; Foroutan, 2019; Subaşı, 2023). Dündar (2021) yaptığı çalışmada, Türkiye’de 2018-2019 ve 2019-2020 eğitim öğretim yıllarında ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında, erkek temsiline kadından 2 kattan daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Mevcut çalışmalar arasında ayrıştırıcı ve en güncül olmasından dolayı dikkati çeken Özgür ve Şimşek’in (2023) yaptıkları çalışmada çok düşük bir oran ile de olsa Türkiye Hayat Bilgisi Ders kitaplarında kadın figürünün erkekten daha fazla temsil edildiği tespit edilmiştir. Yukarıda İran ders kitapları için verilen çalışmaların hepsinde varılan ortak sonuç; İran ders kitaplarında kadınların ikinci planda, erkeklerin ise ön planda tutulduğudur. Bu çalışmada ortaya çıkan sonucu destekler şekilde Subaşı (2023), İran 3. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadın imajını ele aldığı çalışmasında cinsiyetler arasında görsel temsil farklılığının erkek yetişkin lehine belirgin olduğu sonucunu bulmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada ele alınan her iki ülkenin ders kitabında kadınların erkeklere göre çok daha az temsil edilmesi, incelenen ders kitaplarının geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun oluşturulduğu ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyetin yenilendiğini göstermektedir.

Türkiye ve İran ders kitaplarında erkek ve kadınların farklı mesleklerle gösterilme durumları benzerlik göstermektedir. Her iki ülke ders kitabında erkeklerin hem meslek çeşitliliği hem de bu meslekler ile gösterilme sıklığı kadınlardan çok daha yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak Türkiye ve İran ders kitabında erkeklerle eşleştirilen meslekler çeşitlilik göstermekte ve meslekler açısından erkeklerin kadınlara göre çok daha çeşitli mesleklerle gösterildiği ortaya çıkmıştır.

Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 9 farklı meslek ile 15, İran ders kitabında kadınlar 4 farklı meslek ile 4 defa gösterilmiştir. Bu bulgular Türkiye ders kitabında kadınların meslek çeşitliliği ve meslekler ile gösterilme sıklıkları açısından İran ders kitabından daha yüksek sayıda yer verildiğini göstermektedir. Meslekler incelendiğinde Türkiye ders kitabında kadınlar en çok terzilik (4), öğretmen (2), tarım işçisi (2) ve çağrı merkezi müşteri temsilcisi (2) meslekleri ile eşleştirilirken İran ders kitabında kadınlar öğretmen (1), coğrafyacı (1), tarım işçisi (1) ve arkeolog meslekleri ile eşleştirilmiştir. Bu sonuçlar her iki ülkenin ders kitaplarının toplumsal kalıp yargılarını yansıttığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla beraber Türkiye ders kitabında en çok gösterilen mesleklerinin hepsinin toplumsal kalıp yargılarına uygun olduğu, İran ders kitabında ise arkeolog ve coğrafyacı mesleklerin bu yargının dışında kaldığı görülmektedir.

İran ders kitabında kadınların eşleştirildiği meslek çeşitliliği erkeklere göre oldukça düşüktür. Subaşı (2023) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar da bu bulguları desteklemektedir. İran 3. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadın imajının ele alındığı mezkûr çalışmada, kadınlar sadece 6 farklı meslek ile gösterilmişken erkekler 30 farklı meslek ile gösterilmiştir. Bu sonuç İran Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının farklı sınıf seviyesinde durumun değişmediğini dahası sınıf seviyesinin artmasıyla kadınların meslekler ile temsil edilme oranlarının düştüğünü göstermesi açısından önemlidir. İran ders kitaplarında kadın imajını ele alan çalışmasında Foroutan (2019), İran ders

kitaplarında kadın imajı açısından sınıf seviyesine bağlı olarak ciddi farklılıkların olduğu, sınıf seviyesi arttıkça kadınların temsiliyetinin ciddi oranlarda düştüğünü aktarmaktadır. Ders kitaplarında sınıf seviyesi yükseldikçe görsellerin azalması, metin sayısının ise artması öğrencilerin okuma becerisinin artmasından kaynaklanmaktadır (Sarıtaş ve Şahin 2018). Sınıf seviyesi yükseldikçe azalan görsellerde kadın figürünün erkek figürüne göre daha fazla azalması, yaşın artmasıyla belirginleşen cinsiyete bağlı olarak geleneksel toplumsal cinsiyet rollerin gereği kadın figüründe düşüşün yaşandığı şeklinde yorumlanabilir.

Ders kitaplarında kadın imajını karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmada Özgür ve Şimşek (2023), bu çalışmada Türkiye ders kitapları için ortaya çıkan sonuçlara benzer sonuçlara ulaşmıştır. Söz konusu çalışmada, erkeklerin mesleki anlamda kadınlara göre daha çeşitli mesleklerde temsil edildiği tespit edilmiştir.

Türkiye ders kitabında erkekler kadınların iki katı (9/18) daha fazla meslek ile eşleştirilmişken İran ders kitabında bu oran neredeyse 3 katı (4/11) kadardır. Bu bakımdan Türkiye ders kitabında kadınların erkeklere oranla farklı mesleklerde temsil edilme durumunun İran ders kitabından daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Toplam mesleklerle gösterilme oranına bakıldığında Türkiye ders kitabında erkeklerin kadınların üç katından (18/47) fazla gösterildiği, İran ders kitabında ise bu oranın (4/20) beş kat olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınların erkeklere oranla mesleklerle gösterilme oranının İran Sosyal Bilgiler Ders kitabından daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında erkeklerin en çok eşleştirildiği mesleklerde (mucit (9), sporcu (7), asker (5), otomotiv montajcısı (4) mobilyacı (3)) kadınlar kendilerine yer bulamamıştır. Bu bulgu, bu mesleklerin toplumda erkeklere ait olarak görülmesinin ders kitabına yansımaları şeklinde yorumlanabilir. Aynı şekilde ders kitabında kadınlarında en çok eşleştirildikleri mesleklerde (terzi (4), öğretmen (2), tarım işçisi (2), çağrı merkezi müşteri temsilcisi (2)) toplumda kadınlara atfedilen mesleklerden oluştuğu görülmektedir. Çalışmada ulaşılan bu bulgular, toplumda var olan toplumsal cinsiyet rolünün Türkiye ders kitabına yansımaları şeklinde yorumlanabilir.

İran ders kitabında kadınlara öğretmen (1), coğrafyacı (1), tarım işçisi (1) ve arkeolog meslekleri atfedilmişken erkek figürüne asker (5), arkeolog (4), yönetici (2) ve çiftçi (2) mesleklerinin atfedildiği görünmektedir.

Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet durumu ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda (Özgür ve Şimşek, 2023) Türkiye ders kitaplarında hem kadın hem de erkeğin en çok eşleştirildiği mesleklerden biri öğretmenlik olmasına rağmen bu çalışmada öğretmenlik mesleği kadın kategorisinde en çok eşleştirilen ikinci meslek olurken erkek kategorisinde en az eşleştirilen mesleklerden biri olmuştur. Özgür ve Şimşek'in (2023) yaptığı çalışmada Türkiye hayat bilgisi ders kitaplarında kadın ve erkeğin en çok eşleştirildiği meslek öğretmenlik olarak bulunmuştur. Yazarlar çalışmada kadınların neredeyse erkeklerin 4 katı (39/10) daha fazla öğretmenlik mesleği ile gösterilmesinin nedenini MEB bünyesinde çalışan öğretmenlerin çoğunluğunun kadınlardan (%64) oluşmasının ders kitabına bir yansıma olarak yorumlamışlardır (Özgür ve Şimşek, 2023 s. 631). Bu çalışmanın sonuçlarını destekleyen bir çalışmada Karaboğa (2020) kadının en çok eşleştiği mesleklerin başında öğretmenlik, erkeğin en çok eşleştiği mesleklerin başında bilim insanı mesleğini bulmuştur. Yine aynı çalışmada (Karaboğa, 2020) bu çalışmanın sonuçlarını destekler şekilde öğretmenlik erkeklerin en az temsil edildiği mesleklerden olmuştur. Türkiye ders kitaplarında tarihi süreç içerisinde de kadın en çok, çocuklara ülkeyi ve uygarlığı öğreten öğretmenlik rolünde resmedilmiştir (Gümüšoğlu, 2008).

Tablo 3'te görüldüğü üzere Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınlar 25 farklı eylem ile 97 defa, erkekler 32 farklı eylem ile 152 defa gösterilmiştir. İran ders kitabında kadınlar 19 farklı eylem ile 40 defa, erkekler 36 farklı eylem ile 117 defa gösterilmiştir. Hem Türkiye hem de İran Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında görsellerde erkekler kadınlardan daha fazla eylem içerisinde gösterilmiştir.

Bu araştırmanın bu sonucunu her iki ülke ders kitabı için daha önce yapılan birçok çalışmanın sonucu desteklemektedir (Bilgin, 2019; Foroutan, 2019; Gümüşoğlu, 2008; Gürel ve Avcı, 2022; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; Özgür ve Şimşek 2023; Subaşı, 2023). Bilgin (2019) Türkiye 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında toplumsal cinsiyeti araştırdığı çalışmasında erkek figürünün içinde bulunduğu eylemlerin kadın figürünün neredeyse iki katı olarak bulunmuştur. İran 3. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadın imajını ele aldığı çalışmasında Subaşı (2023) incelediği ders kitabında kadın figürünün 18 defa, erkek figürünün ise 45 defa bir meslek ile eşleştirildiği sonucuna ulaşmıştır. Foroutan (2019)'de yaptığı çalışmada, İran ders kitaplarında farklı eylemler ile ilgili görsellerin %90'nun da erkek, %10'nunda ise kadın figürüne yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Gümüşoğlu (2008) ders kitaplarında erkeklerin daha çeşitli ve daha fazla kadınların ise daha az eylem içerisinde bulunmasını ders kitaplarının erkekleri kamusal alana, kadınları ise özel alana yönlendirmesinin bir göstergesi şeklinde yorumlamıştır.

Türkiye Sosyal Bilgiler Ders kitabında kadınların en çok gösterildiği ilk 3 eylem poz vermek (41), kutlama yapmak (8), yürümek ve sırada beklemek (6), erkekler ise poz vermek (59), açılışa katılmak (15) ve izlemek (13) eylemleri ile gösterilmiştir. Türkiye ders kitabında kadın ve erkekler 13 ortak eylemde bulunmuştur. 12 eylemde sadece kadınlar bulunmuştur. 45 eylemde sadece erkekler bulunmuştur. Kadınlar toplumda erkeklerle atfedilen savaşmak, dağıtım yapmak ve MR (Manyetik Rezonans) çekmek eylemleri ile gösterilmiştir. Burada kadın kategorisinde dikkati çeken savaşmak eylemi Millî Mücadele'de kahramanlık gösteren Tayyar Rahmiye Hanım ile Şerife Bacıya atfedilmiştir. Bu bulgu kadınların da gerektiğinde erkeklerle atfedilen eylemlerden olan savaşma eyleminde bulunabilecekleri şeklinde bir mesaj taşıdığı söylenebilir. Erkekler toplumda kadınlara atfedilen çocukla ilgilenmek, alışveriş yapmak ve oturmak eylemleri ile gösterilmiştir. Bulgularda kadınlar toplumda erkeklerle atfedilen spor yapmak, hakemlik yapmak, mobilya yapmak, balık yakalamak, güvenliği sağlamak, maden ocağında çalışmak, hesap yapmak ve tarla sulamak eylemleri ile gösterilmiştir.

İran ders kitabında kadınlar sırasıyla en çok müze gezmek (6), ekip-biçmek (5), kazı yapmak (3), köy işi yapmak (3), alış-veriş yapmak (3) ve ziyaret etmek (3) eylemleri ile gösterilmiştir. Erkekler ise sırasıyla en çok törene katılmak (23), müze gezmek (13), inşaat işi yapmak (12), savaşmak (10), göç etmek (6) ve ticaret yapmak (5). Kitapta; alış-veriş yapmak, ziyaret etmek, hasta olmak, konuşmak, ikram almak ve misafir ağırlamak eylemleri ile sadece kadınlar gösterilmiştir. Kitapta, savaşmak, ticaret yapmak, eşya taşımak, sokağı süslemek, poz vermek, bilgi vermek, tarlada çalışmak, ikram etmek, yürümek, izlemek, gürültüden rahatsız olmak, hatalı işleme maruz kalmak, namaz kılmak, camiye gitmek, birilerini/bir şeyi beklemek, dikim yapmak, telefon ile görüşmek, çocukla ilgilenmek, çöp atmak, harita incelemek, yazı yazmak ve ekmek yapmak eylemleri ile sadece erkekler eşleştirilmiştir. Kadınlar toplumda erkeklerle atfedilen kazı yapmak ve bankamatikte işlem yapmak eylemleri ile gösterilmiştir. Erkekler toplumda kadınlara atfedilen ikram etmek, dikim yapmak, çocukla ilgilenmek, çöp atmak ve ekmek yapmak eylemleri ile gösterilmiştir.

Geleneksel aile yapısında, cinsiyet dikkate alınarak aile hayatı içerisinde işler ve sorumluluklar paylaşılmaktadır. Erkekler ev dışı işlerden sorumluyken, kadınlar ev işlerinden sorumlu olmaktadır (Tekin-Epik, Çiçek ve Altay, 2017). Yukarıdaki iki

paragrafta ifade edildiği gibi her iki ülke ders kitaplarında kadın ve erkekler özellikle aile içi görev paylaşımında genellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde temsil edilmekle beraber, kadınlar toplumda erkeklere atfedilen eylemlerle, erkekler ise toplumda kadınlara atfedilen eylemler ile de temsil edilmiştir. Bu bulgular Türkiye ve İran 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının hem geleneksel aile hem de modern aile hayatına uygun özellikleri taşıdığını göstermektedir. Diğer önemli bir sonuç ise her iki ülke ders kitabında erkeklerin, toplumda kadınlara atfedilen eylemler ile (çocukla ilgilenmek, ev işleri yapma vb.) gösterilmeleri “görünmez baba” olgusunun (Anderson ve Hamilton, 2005), ele alınan kitaplarda nispeten kırıldığını göstermektedir. Tekin-Epik ve arkadaşları da (2017), bu çalışmada çıkan sonucu destekler şekilde, Türk toplumunun halen hem geleneksel hem de modern özellikleri taşıyan aile yapısını korumaya devam ettiği belirtmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarını destekleyen diğer bir çalışmada Özgür ve Şimşek (2023), Türkiye Hayat Bilgisi Ders kitaplarının kendilerinden önce yapılan çalışmalardan farklı olarak eşitlikçi aile anlayışına uygun görseller taşıdığı sonucuna varmışlardır. Bu çalışmada incelenen İran ders kitabında da eşitlikçi aile yapısına dair bulunan eylemler daha önce İran ders kitaplarını toplumsal cinsiyet temelli ele alan çalışmalardan (Abbas-Nejad-Konjin, 2012; Divangahi, 2020; Lee ve Mahmoudi-Gahrouei, 2020) farklılık göstermektedir. Güncel olması açısından önem arz eden diğer bir çalışmada mevcut çalışmayı destekler şekilde Subaşı (2023), İran ders kitabında erkek figürünün çocuğa yönelik eylemler içerisinde gösterildiğini tespit etmiştir. Türkiye ve İran ders kitaplarında birbirine benzer sonuçların ortaya çıkması her iki ülkenin ortak geçmiş ve kültürünün bir yansıması şeklinde yorumlanabileceği gibi benzer toplumsal cinsiyet anlayışın varlığına işaret ettiği şeklinde de yorumlanabilir. Her iki ülkenin ders kitabında geleneksel aile özelliklerinin yanında modern aile yapısının özelliklerinin de temsil edilmeye başlanması, her iki ülkede meydana gelen bir değişimin de göstergesi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir ifade ile küreselleşmenin etkisiyle ülkelerin resmî ideolojileri eğitim-öğretimde küresel (modern) aile özelliklerine yer vermeye başladığı şeklinde yorumlanabilir.

Öneriler

İki farklı ülkenin ders kitaplarındaki görsellerde toplumsal cinsiyet rollerinin temsil edilme durumunu ortaya koyan bu çalışmada kadın ve erkek rollerinde daha önce yapılan çalışmalara göre bazı değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle farklı ders ve sınıf seviyelerine ait ders kitaplarındaki görsellerde toplumsal cinsiyet rollerinin temsil edilme durumunu ele alan çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ders kitaplarındaki görsellerde meydana gelen bu değişimlerin kitaplardaki metinlere yansımaya durumunu ele alan çalışmaların yapılması önerilmektedir. Diğer bir husus ise Türkiye ile birçok yönden ortak noktaları (tarih, kültür, inanç vb.) bulunan diğer komşu ülkelerin ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin araştırılması önerilmektedir. Bu çalışmanın yapılmasında Türkiye ve İran'ın tercih edilme sebebi, iki ülkenin tarihsel sürece dayanan ortak ve çok yönlü etkileşimleri (kültürel, siyasi, ekonomik ve güvenlik) etkili olmuştur. İki ülkenin tercih edilme sebebi olan bu hususlar açısından ders kitaplarını ele alan çalışmaların yapılması önerilmektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye ve İran ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde, iki ülkenin tarih, coğrafya, kültür ve inanç gibi ortak paydalarının ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında etkisinin araştırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abbas-Nejad-Konjin, A. (2012). *A Gender Analysis of Iranian Middle School Textbooks*. Doctoral Dissertation. Columbia: University of British Columbia.
- Anderson, D. A. and Hamilton, M. (2005). Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father. *Sex Roles*, 52(3), 145-151.
- Asan, H. T. (2010). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması. *Fe Dergi*, 2(2), 65-74.
- Aşçı, F. (2020). *Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Azad, M. T. (2020). Gender Representation in Iranian High School Textbook Images. *Language Teaching Research Quarterly*, 15, 50-70.
- Bilgin, S. (2019). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Demirel, E. (2010). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Divangahi, M. (2020). *Evolution of Gender Representation in the Islamic Republic of Iran's Grade One Persian Textbook*. Master Thesis. Toronto: York University.
- Dündar, S. (2021). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Erbay, H. (2019). Tarihsel Süreçte Dünyada ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-25.
- Esen, Y. ve Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 143-154.
- Foroutan, Y. (2019). Formation Of Gender Identity in The Islamic Republic of Iran: Does Educational Institution Matter? *Journal of Beliefs & Values*, 40(1), 1-18.
- Gümüsoğlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (4), 39-50.
- Gümüsoğlu, F. (2016). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928'den Günümüze*. Tarihçi Kitapevi.
- Gürel, D. (2022). The Use of Fundamental Rights as Active and Responsible Citizens: Tendencies of Social Studies Teacher Candidates. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 10(1), 219-230.
- Gürel, D. and Avcı, G. (2022). Social Studies Textbooks in Turkey in Terms of Citizenship and Human Rights: A Critical Discourse Analysis: Social Studies Textbooks in Terms of Citizenship and Human Rights. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 14(2), 1600-1628.
- Gürel, D. and Çetin, T. (2018). The Evolution of Equality: From Equality to Teaching of Gender Equality. (ed. Çetin, Mulalic and Kaymakçı) *Current Trends in Social Studies Education* (ss. 40-59). Riga: Lambert Academic Publication.

- Gürel, D. and Çetin T. (2019). A Qualitative Study on the Opinions of 7th Grade Students on Intangible Cultural Heritage. *Review of International Geographical Education Online*, 9(1), 36-62.
- İnal, K. (2004). Neoliberal Eğitim ve Yeni İlköğretim Müfredatının Eleştirisi. *Praksis Dergisi*, 14, 265-287.
- İran Eğitim Bakanlığı: Eğitim Araştırmaları ve Planlama Dairesi (2022 (1401)). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Mutaalatı İçtimaiye)*. Offset Şirketi Matbaası. Tahran.
- Jersild, A. (1979). *Çocuk Psikolojisi* (G. Günce, Çev.). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Karaboğa, M. T. (2020). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), 4847-4881.
- Karami, R. (2020). Gender Bias in Persian Literature Textbooks. *Journal of International Women's Studies*, 21(1), 374-386.
- Kolaç, E. (2009). Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi. *Milli Folklor*, 82(21), 19-31.
- Lee, J.F.K., and Mahmoudi-Gahrouei, V. (2020). Gender Representation in Instructional Materials: A Study of Iranian English Language Textbooks and Teachers' Voices. *Sexuality & Culture*, 24, 1107-1127.
- Özdemir, E. ve Balcı Karaboğa, A. (2019). Ortaokul Matematik Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 760-781.
- Özgür B. ve Şimşek A. (2023). Türkiye ve Rusya Ders Kitaplarındaki Görsellerde Kadın İmajı. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 13(25), 619-645.
- Öztürk, C. & Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirmesi. (ed. Öztürk ve Deveci), *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi.
- Paivandi, S. (2008). *Discrimination And Intolerance in Iran's Textbooks*. Freedom House.
- Sarıtaş, E., ve Şahin, Ü. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerine Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (48), 463-477.
- Saydam, T. (2019). *Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyetin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Seçgin, F. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim* (23. Baskı). Yargı.
- Sönmez, K., ve Dikmenli, Y. (2021). İlkokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(1), 434-458.
- Subaşı, Y. (2019). Türkiye ve İran Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Tasarım Boyutu Açısından Karşılaştırılması. *International Journal of Social Science Research*, 8(2), 141-159.
- Subaşı, Y. (2023). İran 3. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kadın İmajı. *Journal of History School*, 66.

- Tatan, M., Demir, F. ve Oğuz-Haçat, S. (2020). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Kadın İmajı (1968-1998-2005-2018). *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5 (1), 68-79.
- Tekin-Epik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- Tüysüz, S. (2022). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Tuna Matbaacılık. Ankara
- Yaylı, D. ve Kitiş Çınar, E. (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Görsellerinde Toplumsal Cinsiyet. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 2075-2096.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin.
- Vardi, Ö. Ve Demiriz, S. (2021). 5-6 Yaş Çocuklarının Davranışsal Öz Düzenleme ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(3), 1993-2029.